

U ovom broju možete pročitati:

- ◆ Upravno vijeće RTV Federacije BiH
- ◆ Monitoring dnevnih novina:
Deset odsto ekonomskih tema
- ◆ Jugoistočna Evropa:
 - Novinarstvo u opasnosti
 - Privatizacija medija u Makedoniji
 - Istraživanje u medijima Crne Gore
 - Internacionalni TV festival BAR '99
- ◆ Novinarska etika – Evropska iskustva (2)
- ◆ Prva svjetska konferencija o Internetu i novim servisima
- ◆ Vijesti

Novosti o medijima

◆ Novinarstvo i demokratija

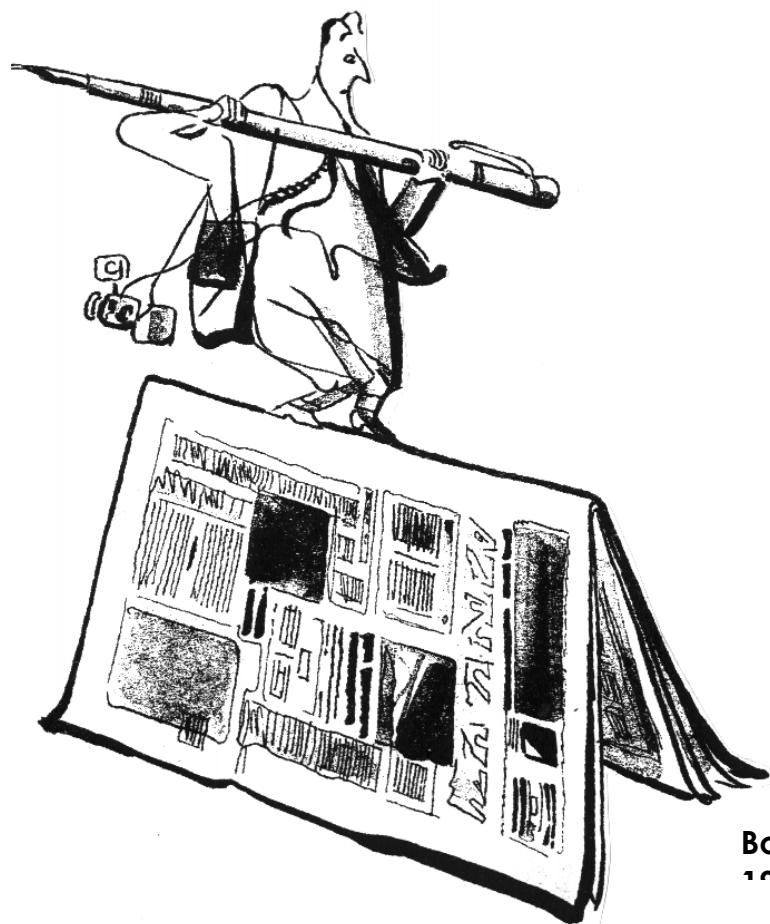
◆ Mediji u tranziciji

Svake druge sedmice
priprema agencija SAFAX,
Sarajevo

<http://www.mp-institut.com/>

◆ Broj 47/48, Serija I

◆ Sarajevo, 13. decembar 1999.



Božo Stefanović,
1999

Prvi korak ka vlastitoj produkciji ili novi politički spor

Visoki predstavnik za BiH Wolfgang Petrič je posebnom odlukom imenovao 21-og člana Upravnog vijeća RTV Federacije BiH na period od četiri godine. Razlog za donošenje odluke je taj što Federalni parlament, zbog političkih nesuglasica, nije imenovao sedam članova Upravnog vijeća koje je po zakonu o Federalnoj radio-televiziji trebalo izabrati do 8. oktobra. Visoki predstavnik trebao je da imenuje preostalih 14 članova.

Prema odluci Petriča, Tadej Labernik, međunarodni supervizor Javnog servisa BiH, je odgovoran za poštivanje međunarodnih principa u uređivanju programa nove radio-televizije. Svi imenovani u Upravno vijeće su ujedno i predstavnici kantona Federacije. To su Azrija Piralčić (Unsko-sanski kanton), Miro Sirovina (Posavski), Fatmir Alispahić (Tuzlanski), Zlata Pojskić, Nedžad Fejzić i Dubravko Lovrenović (Zeničko-dobojski), Slavko Klisura (Bosansko-podrinjski), Mustafa Hubjar i Branka Praljak (Srednjobosanski), Božo Mišura, Faruk Ćupina, Jago Musa, Mirjana Deftedarević (Hercegovačko-neretvanski), Slavo Kukić (Zapadno-hercegovački), Kemal Hrustanović, Dunja Blažević, Zlatko Dizdarević, Boris Tihi, Enes Duraković, Marko Oršolić, Josip Trboglav (Sarajevski).

Velika većina imenovanih kandidata je bliska političkoj alternativi ili opoziciji u Federaciji BiH. Iako su odluke Visokog Predstavnika obavezujuće, federalni premijer Edhem Bičakčić je izrazio protivljenje izboru članova Upravnog vijeća, dok je vladajuća Hrvatska stranka HDZ ovo imenovanje ocijenila kao "korak nazad u stvaranju Federalne televizije".

Prema zakonu koji je 30. jula donio Petričev predhodnik Karlos Vestendorp zadatak ovog Vijeća je, između ostalog, da utvrđuje programsku politiku, osigurava nacionalnu programsku strukturu zaposlenih, bira predsjednika... Do 1. januara 2000. Federalna televizija trebala bi izvršiti prenos i preraspodjelu imovine bivše RTVBiH.

Na frekvenciji "drugog programa" sadašnje RTV BiH emituje se povremeno program koji ima značku Federalne TV, ali to je samo eksperimentalni program sportskog sadržaja. Vlastita produkcija još nije u planu, ali se očekuje da će sada, kada je stvoreno Upravno vijeće, biti udarene smjernice za stvarne programske šeme i transformaciju sadašnjih redakcija. Zamišljeno je da će Federalna televizija emitovati na dva kanala – jednom pretežno



Novosti o medijima- na jednom mjestu o aktuelnim medijskim događanjima u Bosni i Hercegovini
Izlazi svakog drugog ponedjeljka na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom jeziku.
Tekstovi domaćih autora objavljuju se na jeziku kojim se autor služi.

Izdaje: **Media plan** i novinska agencija **Safax**
Urednik: Zoran Udovičić

Redakcija u Sarajevu:
Patriotske lige 30/III, Sarajevo;
Tel/fax:+387 71 213 078, 206 542
E-mail: safax-mp@bih.net.ba

Kancelarija u Banja Luci – SOS –
otvoreni telefon za novinare:
Grčka 4, Banja Luka
Tel/fax: 078 (058) 213 442

<http://www.mp-institut.com/>

**PREŠTAMPAVANJE DOZVOLJENO
UZ NAZNAKU AGENCIJE I AUTORA**

Zahvaljujući donaciji Fonda Otvoreno društvo Soros Sarajevo i Westminster Foundation for Democracy London domaćim medijima servis se dostavlja besplatno

na bosanskom jeziku, a drugom pretežno na hrvatskom jeziku. Kanali ne bi bili nacionalno isključivi i koristili bi istu tehničku infrastrukturu, te znatan dio novinarskih resursa, posebno dopisničkih. S obzirom da je sadašnji broj Hrvata koji rade na RTVBiH zanemarljiv, očekuje se masovno zapošljavanje novinara hrvatske nacionalnosti. Vladajuća hrvatska politika u BiH je ranije iskazivala želju da jezgro Federalne TV čini sadašnja informativna redakcija Erotela, te se stoga i protivi ukidanju Erotela prije nego što zaživi Federalna RTV. No, teško je vjerovati da će to dozvoliti ovo Upravno vijeće, jer su neki njegovi članovi još ranije kritikovali Erotel i njegove novinare zbog izraženog nacionalnog angažovanja. (R.U.)

Monitoring dnevnih novina

Deset odsto ekonomskih tema

Media plan Institut Sarajevo je u periodu od 13. do 30. novembra 1999.¹ godine obavio monitoring šest dnevnih novina² koje izlaze u Bosni i Hercegovini kako bi utvrdio koliko ovdašnji dnevnicima pišu o ekonomskim temama. Monitoringom nisu obuhvaćene sportske stranice i oglasi, kao ni sportski i TV prilogi. Radi dobijanja što vjerodostojnijih podataka, broj članaka na ekonomske teme je kompariran sa ukupnim brojem objavljenih tekstova u posmatranom periodu, pa smo tako došli do veoma interesantnih zaključaka.

Od 9.555 ukupno objavljenih tekstova u svim promatranim novinama u ovom periodu na ekonomiju se odnosilo svega 956, što čini 9,6 odsto od ukupnog broja objavljenih tekstova. Po broju objavljenih tekstova sa ekonomskim temama prednjače *Večernje novine*, koje su od ukupno 1.254, njih 161 posvetile ekonomiji. To je 12,8 odsto od ukupnog broja objavljenih članaka. Potom slijedi *Glas srpski*, u kome je od 1.312 članaka iz ekonomije 150 ili 11,4 odsto, te *Oslobođenje*, koje je od 1.906 tekstova njih 216 posvetilo ekonomiji, što čini 11,3 odsto od ukupnog broja objavljenih članaka. *Slobodna BiH* objavila je 204 teksta na ekonomske teme (od 2.160 svih članaka) ili 9,4 odsto od ukupnog broja tekstova, *Dnevni avaz* 167 tekstova (2.279 ukupno) ili 7,3 odsto te *Nezavisne novine* sa najmanje tekstova iz ekonomije – 58 (od 1.044 svih tekstova) ili 5,6 odsto.

Koja je to teritorija na koju se odnose objavljeni tekstovi? Monitoringom se došlo do podataka da su dnevne novine ekonomske teme najviše crpile iz onog dijela države u kojem izlaze. U dnevnicima Federacije BiH objavljeno je 425 članaka ili 56,8 odsto članaka sa preovladavajućom ekonomskom tematikom iz ovog dijela BiH, zatim slijedi svijet sa 164 ili 21,9 odsto članaka. Da Federacija nije jedinstveno područje u informativnom smislu vidi se i iz rezultata dobijenih dubljom kvantitativnom analizom.

Kao što se moglo i pretpostaviti, u listovima sa određenog područja dominiraju tekstovi sa te teritorije. Tako je *Oslobođenje* objavilo 134 teksta koja se odnose na tzv. bošnjački dio Federacije BiH, a samo sedam, koja se odnose na hrvatski dio Federacije. Iz Republike Srpske su u ovom listu bila zastupljena samo 4 teksta. *Dnevni avaz* ima 122 teksta koji se odnose na bošnjački dio Federacije, a 5, odnosno 1, na hrvatski dio Federacije i Republiku Srpsku. Slijede *Večernje novine* 86 (teritorija sa bošnjačkom većinom), 1 (teritorija sa hrvatskom većinom), 8 (Republika Srpska) i *Slobodna BiH* 16 (teritorija sa bošnjačkom većinom), 54 (teritorija sa hrvatskom većinom), 3 (Republika Srpska).

¹ listovi iz Republike Srpske analizirani su u razdoblju od 13. do 28. novembra, a listovi iz Federacije BiH od 15. do 30. novembra 1999.

² *Glas Srpski* (Banja Luka), *Dnevni avaz* (Sarajevo), *Nezavisne Novine* (Banja Luka), *Oslobođenje* (Sarajevo), *Slobodna BiH* (Split/Mostar) i *Večernje novine* (Sarajevo).

Dnevnici Republike Srpske objavili su 68,8 % informacija iz svog entiteta, 6,3 odsto iz FBiH i tek nešto manje iz svijeta – 5,8 odsto.

Malo tekstova o BiH

O ekonomskim tokovima u Bosni i Hercegovini kao cjelini malo je tekstova. Najviše ih je objavljeno u *Nezavisnim novinama* (10), zatim *Večernjim novinama* (5), dok ih nije uopšte bilo u *Slobodnoj BiH*. Ovaj posljednji list je, međutim, objavio najviše tekstova iz svijeta, čak 118. Njihov ovoliki broj proističe iz činjenice da su tekstovi iz Republike Hrvatske u ovom monitoringu tretirani u rubrici “Iz svijeta”. S druge strane, najmanje tekstova na ekonomske teme iz svijeta – svega 2 – objavile su *Nezavisne novine*.

Po žanru članaka, dominiraju vijesti (u taj rod uvršteni su još osvrti i izvještaji). U ovom periodu dnevne novine u BiH su objavile 760 vijesti ili 79,5 odsto od ukupnog broja ekonomskih članaka, a najviše *Oslobođenje* (172 ili 79,6 odsto). Uočljivo je da je u listovima bilo malo komentara – ukupno 32. Najviše ih je objavila *Slobodna BiH* – 10, dok ih nije bilo u *Nezavisnim novinama*.

Zaboravljeni intervjui

Ipak, ekonomija kao tema je najmanje zastupljena kroz intervjue. U ovom monitorisanom periodu objavljeni intervjui se uglavnom ne tiču ekonomije, a i kada se ekonomija kao tema provlači, to je uglavnom tijesno vezano za neki drugi segment razgovora. Naprimjer, 19. novembra *Nezavisne novine* su prenijele intervju agencije SRNA sa premijerom RS Miloradom Dodikom, ali novinar (nepotpisan) nije postavio premijeru ni jedno pitanje iz ekonomije. *Dnevni avaz* je 20. novembra u prilogu “Fokus” objavio intervju sa predsjednikom Akademije nauka i umjetnosti BiH Božidarom Matićem. U tekstu naslovljenom “Korupcija je ekonomski, a ne politički problem”, gotovo trećina intervjua se odnosi na ekonomiju, a u jednom dijelu Matić, govoreći o najvećem bosanskohercegovačkom izvozniku, kaže: “Da je prije rata bio dioničarsko društvo, ‘Energoinvest’ bi sigurno zadovoljio svoje dioničare. Jer, ‘Energoinvest’ je pravio profit svake godine, koji se kretao i do pet odsto od prodaje”. Ovaj podatak je veoma značajan za ekonomsko novinarstvo BiH, jer direktor nerado govori o ostvarenom profitu.

Dominiraju autorski tekstovi

Monitoringom smo došli do ocjene da se sve redakcije oslanjaju na tekstove svojih novinara koji su napisali 663 članaka ili 69,4 odsto, dok su najmanje zastupljeni tekstovi stranih agencija – svega 31 (3,2 %). Iako je povelik broj autorskih tekstova, ipak su rijetki novinari specijalizirani za ekonomsku problematiku. U *Večernjim novinama* pojavljuju se dva novinara koji stalno pišu o ekonomiji, a toliko ih ima i *Oslobođenje*, dok je u *Dnevnom avazu* jedan novinar. U tekstovima koje oni pišu uočljivo je njihovo dobro poznavanje problematike. U tom smislu karakterističan je tekst Ibrahima Polimca u *Oslobođenju* objavljen 28. novembra “U žiži” pod naslovom “Indeks bijede”, u kome autor vrlo vješto operiše stručnim kategorijama u tekstu koje je namijenjen najširoj publici. On, između ostalog, kaže i ovo: “Ekonomisti tvrde da takozvani indeks neugodnosti pruža pouzdanu sliku dobrih ili loših privrednih prilika i njihovog upliva na pripadnike društva i ukupni razvoj. Taj indeks dobije se zbrajanjem stope nezaposlenosti i stope inflacije što za Federaciju iznosi oko 40 odsto. Na tom nivou nazivaju ga i indeks bijede”.

U monitorisanom periodu rijetki su tekstovi iz pera ekonomskih eksperata. Izuzetak je u tom pogledu tekst u *Oslobođenju* objavljen 18. novembra o finansijskoj arhitekturi, koji je napisao Džejms Volfens, predsjednik Svjetske banke u Vašingtonu.

Monitoringom je utvrđeno da je 198 tekstova društveno političkog sadržaja ili 20,7 % njih u sebi je sadržavalo i ekonomsku notu. U tom pristupu prednjači *Glas srpski* na 43 takva teksta ili u 28,7 odsto slučajeva. U tim tekstovima ima veoma malo, ili ne baš u velikom obimu, ekonomske problematike. To su najčešće saopštenja ili agencijske vijesti o susretu političara ili planovi određenih institucija o kojima se govori na političkim skupovima.

Koliku važnost redakcije posvećuju ekonomskim temama, za ilustraciju može poslužiti podatak o najavi tih tekstova na naslovnoj stranici. Od 956 članaka, njih 58 ili 6,1 odsto je najavljeno ili objavljeno na prvoj strani listova. Najčešće su to činile *Večernje novine* (20 puta), a najmanje *Nezavisne novine* i *Glas srpski* (po pet puta).

Najčešći – planovi i privatizacija

Koje su to teme o kojima su najčešće listovi pisali u drugoj polovini novembra? Monitoringom je utvrđeno da je najčešće pisano o planovima (preduzeća, opština, kantona i entiteta). U 15,8 slučajeva (151 tekst) tema su bili planovi, a potom slijedi privatizacija preduzeća i banaka u 149 tekstova ili 15,5 odsto, zatim statistika sa 96 članaka ili 10 odsto slučajeva i zapošljavanje u 65 tekstova ili 6,7 odsto. Najmanje tekstova je o finansijskim i proizvodnim rezultatima (tek 6 tekstova), dok je tema obnove proizvodnje bila u 16 tekstova. Posmatrano po entitetima, to izgleda ovako: u Federaciji BiH najviše je pisano o zapošljavanju (14) i privatizaciji (131), a u Republici Srpskoj o ekonomskim planovima (36) i ulaganju kapitala (12). Najmanji broj tekstova u Federaciji BiH je bio o finansijskim i proizvodnim rezultatima (5) i obnovi proizvodnje (10), a u Republici Srpskoj o novim fabrikama (1) i zapošljavanju (2).

Rijetki prilozi novinama

U Bosni i Hercegovini su rijetki listovi koji imaju otvorene stalne rubrike ili podatke iz ekonomije. Izuzetak u tome su *Večernje novine* koje su otvorile dvije redovne rubrike: “Biznis” (na jednoj stranici) i “Privatizacija” (na gotovo istom prostoru). Ovaj list je u posmatranom periodu u “Biznisu” objavio 39 članaka ili gotovo četvrtinu tekstova sa ekonomskom tematikom, dok u “Privatizaciji” dnevno objave u prosjeku po dva teksta.

U monitorisanom razdoblju *Oslobođenje* je u svom broju od 27. novembra objavilo povremeni prilog “Austrijska preuzeća – partner naše privrede”. Kako se radi o povremenom (polugodišnjem) prilogu, on nije detaljnije analiziran. Nešto specifičniji slučaj je podlistak “Kuna” koji sedmično donosi *Slobodna BiH*. Iako je riječ o tekstovima sa ekonomskom tematikom, “Kuna” je rađena za Republiku Hrvatsku, odnosno *Slobodnu Dalmaciju*, te se njen sadržaj odnosi isključivo na preduzeća, banke, županije i državu Hrvatsku. Tako od dva broja ovog podlistka, čiji su tekstovi obuhvaćeni ovim monitoringom i svrstani u područje svijeta, nema ni jednog teksta o Federaciji BiH ili Republici Srpskoj.

Ostali listovi iz Federacije BiH imaju sedmične dodatke o automobilizmu i informatičkim tehnologijama, čiji jedan manji broj tekstova sadrži i ekonomske teme, kao što su: razvoj automobilske industrije, ostarivanje profita u ove dvije oblasti, nove tehnologije i slično, pa su ti tekstovi bili predmet monitoringa. No, kako ovi podlisci većim dijelom ipak ne sadrže čisto ekonomske teme, ne mogu se - po našem mišljenju - tretirati kao podlisci sa ekonomskim temama.

Da zaključimo, na osnovu viđenog može se konstatovati da dnevne novine u BiH ekonomskim temama ne posvećuju dovoljno prostora. Deset odsto tekstova o ekonomskim temama je mali broj, pogotovo kad se ima u vidu da je u BiH ovo vrijeme tranzicije, te obnove i izgradnje zemlje. Kad se uzme u obzir činjenica, da je od 956 tekstova na temu ekonomije njih 198 ili 20,7 odsto sa prije svega političkom dimenzijom, i da se u njima

ekonomija uzgred spominje, potreba ozbiljnog preispitivanja strukture i sadržaja dnevnih listova predstavlja veliku obavezu redakcija.

U januaru 2000. godine na istu temu posmatračemo najuticajnije radio i televizijske stanice.
(S.C.- Monitoring centar Media Plana)

J u g o i s t o č n a E v r o p a

Novinarstvo u opasnosti

(Za *Novosti o medijima* piše Alexander Levy, istaknuti aktivista *Reportera bez granica*)

Sloboda štampe nije postignuta na jugoistoku Evrope. Osnovni razlog je nedostatak demokratije u zemljama koje sačinjavaju ovaj prostor, obilježen ratom, korupcijom i političkom nestabilnošću. Dok se izvjestan broj zemalja Centralne Evrope odlučno okrenuo prema Evropi, u većini jugoistočnih zemalja demokratska tranzicija izgleda duža i neizvjesnija. Ratovi, koji su opustošili jugoslovenski prostor, doveli su na vlast režime koji malo poštuju slobodu štampe. U državama nastalim iz bivše Jugoslavije, sa izuzetkom Slovenije i Makedonije, evropski i međunarodni standardi u oblasti slobode štampe nisu poštovani. Novinari su žrtve represija vlasti ili nacionalističkih partija, država kontroliše javne medije koji se koriste za propagandne ciljeve, cenzura još uvijek postoji, ali je skrivenija i perverzija nego u totalitarno doba. Najočitiiji primjer ove konstatacije jeste Srbija Slobodana Miloševića, zatim slijedi Hrvatska i u manjoj mjeri Bosna i Hercegovina, gdje je međunarodna zajednica zadužena za ponovno uspostavljanje dobrog funkcionisanja medija.

Od svih sredstava za sputavanje slobode protoka informacija, napadi i očigledna ubistva novinara su najgora kršenja slobode štampe. Ratovi sa bombardovanjima na slijepo ili profesionalnim snajperistima uzrok su, godinu za godinom, smrti mnogobrojnih predstavnika štampe. U 1999. godini dvojica njemačkih novinara Gabrijel Gruner i Volker Kramer ubijeni su pokrivajući sukob na Kosovu. Trojica kineskih novinara poginula su tokom bombardovanja njihove ambasade u Beogradu od strane NATO-a. U drugom ratnom području, Kavkaz, trojica novinara su poginula tokom bombardovanja ruske armije.

Sukobi, ali takođe istraživanja o korupciji u visokim sferama vlasti i ratnim zločinima, predstavljaju opasnost za novinare Balkana. Slavko Ćuruvija, direktor dnevnog lista *Dnevni Telegraf* ubijen je od dvojice nepoznatih ljudi ispred svog stana u Beogradu tokom NATO-vih udara protiv Jugoslavije. On je suviše dobro poznao pozadinu beogradskog režima, a njegovi članci su optuživali moćne članove SPS i JUL-a u aferama korupcije i ubistava. Željko Kopanja, direktor dnevnog lista *Nezavisne Novine* iz Banja Luke, umalo nije poginuo u atentatu automobila bombe, zato što je istraživao zločine počinjene od Srba i pokušavao razotkriti njihove naredbodavce iz Beograda tokom rata u Bosni. Novinar je izgubio obje noge i danas se kreće u invalidskim kolicima. Ovaj atentat doveo je do spoznaje predstavnike međunarodne zajednice u Bosni o moći mafijaških mreža i nekadašnjih ratnih kriminalaca u zemlji. I što je još gore, o pasivnosti zvaničnih vlasti, odnosno njihovom saučesništvu u ovim napadima protiv novinara.

Ako broj ubijenih novinara varira od godine do godine, zavisno od razvoja sukoba koji zahvata ovaj ili onaj dio zemlje (u 1999. godini u sukobima u Siera Leoneu, Srbiji i Čečeniji poginulo je dvadesetak novinara), broj napada ostaje relativno postojan. Izuzetak je ove godine Jugoslavija, gdje je najmanje 80 inostranih novinara bilo privedeno i saslušavano, ponekad uz upotrebu sile od strane policije i srpske vojske tokom vazdušnih udara NATO-a. Reporter bez granica primili su mnoga svjedočanstva lošeg postupanja, uvreda i nasilja

prema njima (“RFY” A State of censure”, maj 1999.g. na www.rsf.fr.) Ali glavne žrtve tog fizičkog nasilja ostaju albanski novinari na Kosovu koji su, strahujući za svoj život morali napustiti zemlju tokom perioda bombardovanja. Što se tiče srpskih novinara, većina je shvatila ubistvo Slavka Ćuruvije kao istinsko upozorenje i ublažili su svoje komentare i kritike. Neki su više voljeli izbjeći iz Srbije u susjednu Crnu Goru, koja ima posebno liberalno zakonodavstvo o informisanju. Ova mala republika, koja je sastavni dio današnje Jugoslavije, postala je na taj način zemlja gostoprimstva za mnogobrojne srpske novinare i medije koji su željeli uteći od drakonskog zakona o informisanju iz oktobra 1998. godine. Napadi na slobodu štampe u Crnoj Gori bili su uglavnom djelo jugoslovenskih vojnih vlasti stacioniranih u ovoj republici, koji su uznemiravali i čak hapsili dopisnike inostranih medija. Tek nedavno crnogorske vlasti su se “istakle” zatvarajući privremeno opozicioni radio Free Montenegro, što je prvi istaknutiji nedemokratski potez tamošnje vlasti prema medijima.

U Hrvatskoj pritisci na nezavisne medije su tradicionalno neodređeniji i manje direktni. U 1999-toj, novinari su otkrili da su bili prisluškivani. Saradnicima sedmičnog lista *Nacional* bili su pretreseni stanovi. U februaru dva novinara dnevnog lista *Jutarnji List*, Jadran Kapor i Mateo Rilović bili su ozbiljno pretučeni od nepoznatih osoba dok su fotografisali gradilište vile jednog bliskog savjetnika ministra odbrane. Dva novinara dnevnog lista *Novi List*, Robert Franck i Ronald Brmalj bili su kidnapovani u hrvatskom dijelu Mostara u Bosni, od nepoznatih osoba koje su im spočitavale izdavačku politiku lista, veoma kritičnu prema hrvatskim nacionalistima iz Hercegovine. Dva novinara su bila pržena cigaretama, tučena i silom sprovedena do granice.

U zemljama jugoistočne Evrope koje nisu doživjele rat, kao što su Bugarska, Rumunija i Albanija bezbjednost novinara nije uvijek postignuta i mnogobrojni predstavnici štampe su tučeni ili napadnuti zato što su pisali uznemiravajuće članke za vlast ili pojedine moćnike. Zajednički nazivnik ovih napada ostaje pasivnost, odnosno saučesništvo zvaničnih vlasti, koje, ne kažnjavajući napadače na novinare, daju najbolje ohrabrenje za buduće napade.

U Bugarskoj, 1998. godina obilježena je napadom sa kiselinom. Žrtva je bila novinarka Ana Zarkova, stručnjak za kriminalne afere u dnevnom listu sa velikim tiražom, *Trud*, kojoj su sprženi lice i ramena, te je izgubila jedno oko. Ove godine, njen mlađi kolega Aleksei Lazarov, novinar sedmičnog lista *Kapital*, bio je divlje pretučen i izboden nožem od strane nepoznatih osoba zbog svojih članaka. U Rumuniji, tri novinara su bila pretučena obavljajući svoj novinarski posao u 1998. godini, i to jedan od njih, čak, od strane jednog tužioca. Takođe, njihov kolega bio je bačen iz voza u pokretu nakon pisanja članaka u kojima je otkrivao korupciju koja vlada u Ministarstvu transporta u 1999. godini. U Albaniji, gdje vlada uznemirujuće nasilje prema novinarima (4 napadnuta u 1998.g., 10 u 1997.g.), 1999. godina bila je mirna s te tačke gledišta: ”samo” jedan novinar, Vjolca Karanxa, bio je ranjen mecima prilikom izlaska iz neke škole gdje je upravo napravio reportažu. Možda je drama na susjednom Kosovu označila pauzu u borbama između pristalica Beriše i Nana, glavnog uzroka kršenja slobode štampe u toj zemlji?

*/ */ */ */ */

Privatizacija medija u Makedoniji

Državni mediji na rubu propasti

Za nepunu deceniju stanje u oblasti medija u Makedoniji se znatno izmijenilo. Do 1991. godine svi štampani i elektronski mediji su bili državni i pod političkom kontrolom ondašnje vladajuće partije – Saveza komunista. Političke promjene: građansko društvo, demokratija

višepartijskog tipa, tržišna ekonomija, dominantno privatno vlasništvo, bili su uzroci i radikalnih promjena u zoni medija. Ovi procesi povukli su za sobom i procese demokratizacije i komercijalizacije medija. Karakteristika ovih promjena je otvoreni proces njihove nezavisnosti, ali i distanca od pritisaka i upotrebe u političke ciljeve novih partija.

U prostoru medija dogodila se istinska eksplozija u pojavi novih kako štampanih, tako i elektronskih sredstava za informisanje. Na dva miliona stanovnika u Makedoniji registrovano je, prema podacima Sekretarijata za informisanje Vlade Makedonije, 210 radio i televizijskih stanica. Pri tome novi, privatni mediji, nastoje da se uloženi privatni kapital u novine, radio i TV stanice mora vratiti kroz profit. Privatna inicijativa i privatni kapital prate svoju logiku i u sferi medija, tako vlasnici tragaju za komercijalnim efektima i za zaradom. Treba reći da su u ovom procesu u početku stradali kvalitet, etika i profesionalnost, jer su u novim medijima u prvo vrijeme zapošljavani članovi porodice i prijatelji, a najmanje medijski profesionalci. Pošto to nije donosilo, već odnosilo pare, a i bilo u suprotnosti sa profesionalnom novinarskom logikom, sada je nastupila prava potraga za novinarima profesionalcima.

U javnom sektoru na polju elektronskih medija Makedonska radiotelevizija i njena tri televizijska i dva radio kanala ostali su pod dominacijom vlade, odnosno parlamenta. Proces privatizacije nije se dogodio u ovom, ne samo najvećem, nego i najuticajnijem mediju. To je, naime, jedini medij koji tehnički pokriva cijelu teritoriju Makedonije, a i u radijskom smislu ima najveći domet izvan države. Na tri TV kanala emituje se nacionalni program, zatim programi na nacionalnim jezicima (albanski, turski, romski, srpski, vlaški) i treći kanal se koristi za prenos inostranih satelitskih programa. U zadnje vrijeme MRTV preuzima određene poteze u cilju komercijalizacije ovog kanala ustupanja ovog kanala inostranim TV stanicama ili za reemitovanje stranih programa na komercijalnoj osnovi.

U javnom medijskom sektoru je takođe 29 lokalnih radio stanica i sedam lokalnih TV stanica. Radi se o opštinskim listovima i radio stanicama, što je zaostavština iz prošlog sistema. Cijela ova mreža radio stanica ostala je u okviru države, odnosno opština. Na nivou države postoji asocijacija (udruženje lokalnih radio stanica), a njihovim se problemima bavi i Savjet za radiodifuziju. Međutim, ovi lokalni mediji imaju velike probleme zbog njihovog društvenog, profesionalnog i ekonomskog statusa. Praktično, ostali su na milost i nemilost sami sebi zbog osiromašenja i teške ekonomske krize u državnim medijima koja uzima danak u kadrovskom odlivu i tehničkom zaostajanju.

U sferi štampanih medija najjaču infrastrukturu ima preduzeće Nova Makedonija. Ono ima dominantnu distributivnu mrežu i štampariju. U okviru preduzeća štampaju se dnevni list *Nova Makedonija*, večernjak *Večer*, nedjeljnik *Puls*, dnevnik na albanskom jeziku *Fljaka*, na turskom *Birlik*, satirički list *Osten*, sportski dnevnik *Skok*, zabavni listovi... Proces privatizacije preduzeća počeo je još u vrijeme bivše Jugoslavije za vrijeme reformatorskog premijera Ante Markovića, a zatim se nastavio 1997. prema legislativi za privatizaciju Republike Makedonije. Izrađen je i projekat, izvršena je procjena i otpočela je privatizacija u saradnji sa Agencijom za privatizaciju. Formirana je Skupština akcionara i izvršene su promjene u organima preduzeća. Međutim, proces nije dovršen radi subjektivnih problema u rukovođenju, ali i zbog ekonomskih i finansijskih problema. Država, ili bolje reći Vlada, ima najveći procenat kapitala, odnosno akcija – 32 procenta. Kompanija se sada nalazi u ozbiljnim finansijskim i ekonomskim teškoćama. Kako država ima dominantan kapital, ona određuje najveći broj članova uprave preduzeća i generalnog menadžera. (Mirče Tomovski)



Istraživanje u medijima Crne Gore

U Crnoj Gori 63 posto novinara sa fakultetom

Centar za razvoj medija Crne Gore (CERAM), koji je nedavno formiran inicijativom nevladinih organizacija Alter Modus iz Podgorice i Media plan iz Sarajeva, realizovao je svoj prvi projekat – anketu među novinarima u crnogorskim medijima, a cilj je bio da se dobiju podaci za elementarne sudove o stanju u ovoj oblasti.

Obuhvaćena su 43 od ukupno 56 evidentiranih medija, ili 75%. Uz više pokazatelja do kojih se došlo analizom ankete, jedan od indikativnih je onaj o kvalifikacionoj strukturi, po kojoj od 197 anketiranih novinara, 37% nema završenu visoku školsku spremu, a sa fakultetom za žurnalistiku svega ih je 17%. Ovaj rad je samo uvod u izradu šireg projekta medijske slike Crne Gore.

CERAM je postavio istraživanje kao jedan od prioriternih zadataka kako bi se na osnovu realne slike stanja u medijima pripremili i realizovali programi za dalji razvoj i demokratizaciju medijskog prostora Crne Gore.



Internacionalni TV festival BAR '99

Grand prix ide u Rusiju

U Baru je od 25.-28. novembra održan četvrti internacionalni televizijski festival Bar '99. Učestvovalo je 14 zemalja sa 6 državnih i 25 privatnih televizija, a prikazano je ukupno 55 emisija, odnosno 25 sati programa.

Na Festivalu je po prvi put učestvovala i TV Srbije, što je ocijenjeno kao prijatno iznenađenje, s obzirom na zategnute odnose između vlasti Beograda i Podgorice. Emisije su vrednovane u okviru 7 kategorija (dokumentarne, igrane, dječije, muzičke...). Najboljima su dodijeljene zlatna, srebrna i bronzana maslina. Bar je grad maslina, a ima i preko 2000 godina staru maslinu, koja se smatra za jednu od najstarijih na Balkanu.

Grand prix dobila je dokumentarna emisija "Vojnici ljubavi" VID kompanije ORT Rusija.

Na svečanosti zatvaranja Festival je ocijenjen uspješnim, mada je organizovan u vremenskom tjesnacu. Ovu manifestaciju od početka prate velike teškoće. Prvi Festival je održan u maju '95 u vrijeme sankcija međunarodne zajednice prema Jugoslaviji, a zatim je zbog nedefinisanog statusa svake godine mijenjao vrijeme održavanja, a jedna godina je čak preskočena, što je sve doprinosilo nestabilnosti te manifestacije. Tako i nije iskorištena realna mogućnost da se TV festival u Baru ustalji u kalendaru evropskih tv festivala, a na lokalnom planu, da značajnije doprinosi unapređenju kvaliteta programa u crnogorskim tv medijima, nudeći im iskustva razvijenih televizija. (P.R.)

Novosti o medijima nastavljaju da objavljuju tekstove o etici i kulturi komuniciranja iz pera poznatih autora, kao i stručnjaka koji dobro poznaju medijske prilike u zemljama tranzicije i jugoistočne Evrope. U ovom broju objavljujemo drugi dio teksta "Novinarska etika – evropska iskustva" čiji je autor dr. Miroljub Radojković, redovni profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i član Savjeta Media Plan Instituta. Tekst je originalno objavljen u novinarskom priručniku "Etički kodeksi za štampane i elektronske medije" (izdavač Nezavisno udruženje novinara Srbije, Beograd, 1999. godine)

NOVINARSKA ETIKA – EVROPSKA ISKUSTVA (2)

Ko donosi kodekse novinarske etike u Evropi?

Iznećemo podatke prikupljene istraživanjem koje je objavljeno 1995. godine na Univerzitetu u Tampereu. Građa potiče iz 26 država koje su članice ili posmatrači u Savetu Evrope. Dakle, integracija koja je šira od EU i obuhvata i postkomunističke zemlje i neke nastale raspadom SSSR i SFRJ (Austrija, Belgija, Bugarska, Hrvatska, Češka, Danska, Finska, Francuska, Nemačka, Grčka, Mađarska, Island, Irska, Italija, Luksemburg, Holandija, Norveška, Portugalija, Rusija, Slovačka, Slovenija, Španija, Švedska, Švajcarska, Turska i Velika Britanija). Razmatrano je 28 kodeksa novinarske etike, pošto u V. Britaniji i Holandiji postoje po dva.

U ovom uzorku zapažaju se četiri tipa subjekata koji su doneli pomenute dokumente, a postoji i peto rešenje koje će biti pomenuto.

Subjekti koji su pristali na samoregulaciju, i o tome usvojili odgovarajuće pisane norme:

a) **Novinari i novinarska udruženja** su najviše zastupljeni u pomenutom uzorku država, u 18 slučajeva. dakle, posao su obavili sami novinari preko svojih profesionalnih udruženja.

b) Kodeks su doneli **saveti za štampu** – ono što je kod nas isključeno jer takvo telo ne postoji. Oni su tvorci pet kodeksa i to u Austriji, Luksemburgu, Turskoj, Nemačkoj i u Velikoj Britaniji (jedan od dva).

c) Kodeks su usvojili zajedno **novinari, njihova udruženja i udruženja izdavača (vlasnika) štampe**. U suštini reč je o dva partnera – poslodavcima i zaposlenima u štampi. Primeri su: Belgija, Norveška, Grčka i Švedska.

d) Najređi u pomenutim zemljama Evrope je četvrti slučaj – da su kodeks doneli zajedno **novinari, njihova udruženja i država**. To se desilo samo u Danskoj.

e) Peto rešenje primenjeno je u Holandiji (jedan od dva kodeksa) i u Češkoj. Njihova udruženja novinara su odlučila da preuzmu Kodeks novinarske etike, u poslednjoj verziji iz 1986. godine, od Međunarodne novinarske federacije – IFJ (Brisel). Tekst je samo preveden i primenjuje se kao sopstveni kodeks novinarske etike u pomenutim zemljama.

Saveti za štampu

Ovo telo utiče na novinarsku etiku bilo tako što donosi kodeks, bilo tako što u nekim zemljama prihvata onaj koji su utvrdili novinari, i stara se da se sprovodi u praksi. Saveti su nevladina tela, dakle vlast u njima nema predstavnike. Oni služe kao medijator i koordinator između različitih sektora masovnih medija – između različitih vidova štampe međusobno, štampe prema radiju itd. – i svih medija zajedno prema javnosti. Zbog toga nije ni potrebno da uključe predstavnike javne vlasti. Obično se finansiraju iz nezavisnih izvora, što garantuje nezavisnost prema državi. Dotacije određuju i plaćaju obično sami vlasnici i novinarska udruženja. Norme koje propiše savet, kao i sankcije, mediji će, u skladu sa principom dobrovoljnosti, poštovati bez prinude. Sve u svemu najpreči im je zadatak da javnost (građane) zaštite od neetičkog novinarstva. Tek potom, cilj im je da se sami novinari i mediji zaštite od uplitanja države. Saveti za štampu postoje u preko 50 država u svetu. U Evropi ih nemaju samo neke od postkomunističkih zemalja. U njihovom domenu uglavnom je štampa, što je ranije objašnjeno činjenicom da ona ima dugu tradiciju privatnog vlasništva, dok je elektronske medije duže vreme kontrolisala država. Osim već pomenutih subjekata (novinari i vlasnici), u savetima se može pojaviti i određen broj članova iz redova pravnika, ili javnih ličnosti (koje nemaju nikakve interese ili ulaganja u medijima). U ovom slučaju, obično se “trećoj strani” prepušta mesto predsedavajućeg Saveta za štampu. To bi trebalo da garantuje nepristrasnost ličnosti na ovoj funkciji. Za Evropu je tipično da saveti pokrivaju celu nacionalnu teritoriju, dok se u SAD mogu naći i na regionalnom i na lokalnom nivou.

Šta regulišu kodeksi novinarske etike?

Zaokružićemo ovaj pregled temama koje u Evropi regulišu kodeksi novinarske etike. Inventar je napravljen sistematizacijom njihovih odredaba na uzorku od pomenutih 28 dokumenata iz 26 država Saveta Evrope.

Materija se može podeliti u šest grupa pitanja. Najvažnije i najveće po obimu su dve, što iskazuje osnovnu namenu kodeksa. To su: utvrđivanje odgovornosti medija i novinara pred javnošću (građanima) i zaštita integriteta profesije od mešanja spoljnih faktora.

I Utvrđivanje odgovornosti prema javnosti/publici

Ovaj princip obično se opisuje na sledeći način: informacije moraju biti istinite, različite i pluralističke, izvori provereni, greške ispravljene a odluke Saveta za štampu poštovane i objavljene.

Drugi aspekt se opisuje terminima: jasnoća i nedvosmislenost informacija, što se u osnovi postiže razdvajanjem činjenica i mišljenja, vesti i komentara.

Sledeći vid zahteva da se poštuju prava publike/javnosti, što se iznosi u zahtevima da mediji budu u službi demokratije, da se realizuje pravo na izražavanje mišljenja, pravo na komentar, na kritiku (građana) i pravo na iznošenje mišljenja.

Posebno se tretira odgovornost novinara kao stvaralaca javnog mnjenja, a formulacije iz kodeksa glase: nema diskriminacije raznih društvenih grupa na osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti i religije.

II Utvrđivanje odgovornosti prema izvorima informacija i davaocima obaveštenja

Ovaj princip se objašnjava kao pošteno prikupljanje i objavljivanje informacija. Termini su: fer i poštena sredstva u pribavljanju informacija, poštovanje izdavačkih prava i pravila

citiranja, poštovanje embarga, pravo izvora da proveri i ispravi informaciju pre objavljivanja (videli smo ranije, ovo je pravilo zadržano u zakonima) i zabrana nanošenja uvrede i klevete.

Drugi aspekt se odnosi na zaštitu integriteta izvora informacija. Formulacije koje se upotrebljavaju su: poštovanje privatnosti, profesionalne tajne, posebna osetljivost za izveštavanje o kriminalu i podržavanje principa nevinosti sve do konačne presude.

III Utvrđivanje odgovornosti prema državi

Kodeksi u Evropi se obično kratko osvrću na ovaj princip, što je u skladu sa opadanjem uloge države u javnom komuniciranju. Zapažene su u osnovi dve formulacije: dužnost da se poštuju zakoni i zaštita nekih vitalnih državnih interesa utvrđenih Ustavom.

IV Utvrđivanje odgovornosti prema poslodavcima

Ovo je “terra incognita” za naše novinare, koji su u tranziciju doplovili iz ere samoupravljanja kada su sebe smatrali i poslodavcima. Međutim, ne može se reći ni da je ovo veoma elaborirana vrednost-norma u evropskim kodeksima. Nalazi se u malom broju dokumenata, a određena je kao: zabrana da se pozicija novinara koristi za sticanje ličnih beneficija, respekt prema dogovorenim pravilima na radnom mestu i zabrana da se isti proizvod nudi većem broju izdavača. Međutim, u našim uslovima upravo ovaj princip postaje značajan. Mnogi mladi novinari otvoreno tvrde da žele pozicije voditelja emisije ili rubrika da bi stekli i ličnu korist – poklone, putovanja, procenat od reklama itd. Divlja privatizacija medija uslovlila je nepostojanje dogovorenih pravila o radnom mestu i odnosu. Veoma je razvijen “rad na crno”, malo novinara uopšte ima ugovorni odnos sa poslodavcima, a pravila rada diktiraju vlasnici.

V Zaštita profesionalnog integriteta od spoljašnjeg mešanja

Ovo je po učestalosti i obimu drugi, najviše razrađen princip u evropskim kodeksima. On predstavlja odbrambeni mehanizam, samoregulaciju kojom se novinari distanciraju od onih koji ugrožavaju slobodu njihovog rada.

Prvi aspekt se odnosi na opšta prava i zabrane: neprihvatanje mita i ostalih privilegija, pravo na slobodno novinarsko izražavanje i istraživanje. Ovde spadaju i odrednice o slobodi kritike i o slobodi pristupa do svih izvora informacija.

Drugi vid je zaštita od javne vlasti, jednog od tradicionalnih neprijatelja slobode štampe. Korišćeni iskazi su: da se novinar bori protiv cenzure, da odbacuje uplitanje vlasti u svoj rad – da ima pravo da zaštiti svoj izvor informacija. Važnost neotkrivanja izvora informacija novinari visoko vrednuju, jer tako mogu da dobiju ekskluzivne informacije. Međutim, ono se često sukobljava s pravom države da sprečava i goni kriminalne radnje, pa se danas sve pažljivije precizira kada novinar ima pravo da ne otkrije izvor informacija, a u kojim slučajevima mora da ga otkrije ili čak obavezno dojaviti policiji (na primer, ako sazna za pripremanje terorističke ili kriminalne akcije).

Sledeći aspekt je zaštita od pritiska poslodavca i reklamera, odnosno sponzora. Dakle, evropski kodeksi uočavaju da druga opasnost po nezavisnost profesije dolazi od novaca. Ovo pitanje precizirano je na sledeći način: novinar ima pravo da ne obavi zadatak zbog prigovora savesti, pravo da odbije zaduženja suprotna etičkom kodeksu (a ne da ga zakon štiti od naredbe urednika da piše komentar protiv bilo koga), pravo da se odbije zaduženje suprotno izdavačkoj politici. Poslednja formulacija je jasna kada postoji regularno tržište štampe. Svaki novinar je u principu slobodan da izabere medij čija mu izdavačka uređivačka politika odgovara, i slobodan je da ga napusti ako se ona promeni ili ne poštuje. To je u skladu sa idejom pluralizma izdavačkih politika (informacija) i njihovom konkurencijom. Naravno, kada pomenuta tržišta ne postoje, ili ne funkcionišu slobodno, nema ni mogućnosti izbora kao

etičkog čina. U tom smislu, evropski kodeksi govore još o pravu novinara na poštenu zaradu i pravu na participaciju u donošenju odluka.

Kodeksi u Evropi zato vrlo dobro detaljno navode da je novinar dužan da se bori protiv koncentracije (mada su njegove moći tu neznatne) i da poštuje striktno razdvajanje reklamnih od uređenih sadržaja novina/programa.

VI Zaštita statusa i jedinstva novinarske profesije

Zaista se u mnogim kodeksima insistira na jedinstvu novinara, jer se tako njihova pregovaračka i odbrambena moć uvećavaju.

Prvi aspekt je zaštita statusa novinara. Odredbe kojima se to precizira su: dužnost da se brani čast profesije (odnosi se na svakog ponaosob), dužnost da se poštuje kodeks novinarske etike i da je nespojivo bavljenje novinarstvom i obavljanje neke druge profesije. Posljednju formulaciju ne nalazimo u našim kodeksima, a možda je i neprihvatljiva u uslovima preživljavanja. Može se diskutovati – da li je određenje dobro ili ne – ali, ono se nalazi u evropskom iskustvu.

Drugi vid je zaštita solidarnosti unutar profesije. Ona se formuliše kao izbegavanje plagijata, poštovanje autorskog prava svakog novinara, pristanak samo na fer konkurenciju (za nas novo i nepoznato) i poštovanje profesionalne organizacije kojoj se pripada.

Sankcije za nepoštivanje etičkog kodeksa

Saveti za štampu, ombudsmeni i programski menadžeri su osnovna tela zadužena da se brinu o poštovanju principa novinarske etike u praksi.

Saveti za štampu rade na osnovu dve vrste dokumentata. U manjem broju slučajeva oni imaju zaduženje da upoređuju ponašanje novinara u praksi sa etičkim kodeksom koji su donela sama udruženja novinara. U ovom slučaju Savet ima ulogu stalnog kvazisudskog tela. U većem broju slučajeva u Evropi, saveti rade na osnovu kodeksa koji su doneti pod njihovom ingerencijom, uz pristanak ostalih uključenih strana (novinarska udruženja i udruženja vlasnika medija) koja time automatski priznaju nadležnost Saveta za donošenje sankcija.

U jednom broju slučajeva, njihova nadležnost se proteže samo na štampu, koja je tradicionalno bila i ostala u privatnoj svojini. Savremeni trend je, međutim, da se nadležnost ovih tela proširi i na radio i televiziju.

Institucija ombudsmena primenjuje se najviše u Skandinaviji. To je uglavnom pojedinac potpomognut stručnom službom kome se sva privatna i pravna lica mogu žaliti na nekorektno izveštavanje medija. On može pokrenuti inicijativu i samostalno kada to smatra za shodno. U SR Nemačkoj postoje ombudsmeni – stručna lica – unutar većih medijskih redakcija. Oni razmatraju rad svoje redakcije i pružaju konsultativne usluge pre objavljivanja kontroverznih materijala. Do njih stižu i sve primedbe ili žalbe čitalaca, slušalaca ili gledalaca.

Programski menadžeri i direktori se staraju za poštovanje internih pravila rada i izveštavanja u velikim privatnim RTV mrežama u SAD. Sve mreže poseduju interne smernice za ponašanje novinara i ostalih zaposlenih (ponekad i preko 60 stranica). Svaki zaposleni prilikom stupanja na posao dobije primerak pravila, što potvrđuje potpisanom izjavom. Dužan je da ih pročita i da se u slučaju nerazumevanja konsultuje sa nadležnim programskim direktorom. Potpisana izjava se smatra dokumentom o prihvatanju pravila. Takođe, svaki zaposleni potpisuje i ličnu izjavu da niti on, niti članovi njegove uže porodice, neće primiti nikakv poklon (ili poklone) u vrednosti iznad 50 dolara godišnje, osim poslovnih obeda. Tačno su nabrojani predstavnici onih industrija koje bi mogle biti zainteresovane da ostvare

specijalne odnose sa novinarom ili povlašćenu poziciju. U slučaju prekršaja pravila, sankciju će izreći programski menadžer u konsultaciji sa pravnom službom.

* * * * *

Svi saveti za štampu u Evropi žale se na slabosti i nedovoljnu obaveznost sankcija kojima raspolažu. Pošto je reč o samoregulaciji, predviđene kazne su blage i, naravno, ne mogu se odnositi na one medije i novinare koji preko odgovarajućih institucija nisu učestvovali u stvaranju saveta niti kodeksa novinarske etike. Prema njima ova tela nemaju dejstvo.

Pregledom evropskih primera, inventar sankcija obuhvata sledeće:

Dobrovoljno objavljivanje povrede kodeksa koje će učiniti medij prekršilac. Ovde se insistira na uočljivom objavljivanju i brzini (po mogućstvu u prvom narednom broju-izdanju). Ova vrsta javne opomene intenzivira se ako savet zahteva da je objave i drugi mediji ili ukoliko je sam objavi u svojoj publikaciji. Nemački Savet za štampu ovim povodom izdaje tri različite vrste javnih kazni: savetodavnu notu, notu o zabrani objavljivanja i javni ukor.

Oštrija sankcija, koju mogu da izreknu saveti za štampu, jeste plaćanje novčane kazne. Smisao globe je više u tome da učini javnim uočeni prekršaj, nego da ekonomski ošteti medij. Takođe, novčanu kaznu može da plati i novinar pojedinac.

Najoštrija sankcija, u ekstremnim slučajevima, može da bude isključenje novinara iz njegove profesionalne organizacije (kao u Sloveniji).

U osnovi, navedene sankcije za prekršaje etičkog kodeksa se poštuju. Najuobičajeniji je javno objavljeni ukor. To znači da se saveti u svom radu (kao i mediji) najviše oslanjaju na davanje negativnog publiciteta. Međutim, ukoliko prekršioci odbiju da priznaju izrečenu sankciju, saveti ne raspolažu nikakvim mehanizmom koji bi je učinio obaveznom ili prinudno primenljivom. Oni se upravo na taj nedostatak najviše žale. U zemljama koje imaju ombudsmena za medije, može se njegovim posredstvom ostvariti i nagodba između prekršioca nečijih prava i oštećene stranke. (Kraj)

P r v a s v j e t s k a k o n f e r e n c i j a o I n t e r n e t u i n o v i m s e r v i s i m a

Puna sloboda Internetu kao mediju

U sjedištu UNESCO-a u Parizu je 30. novembra i 1. decembra održana Prva konferencija o Internetu i novim servisima. U radu Konferencije su sudjelovali renomirani znanstvenici koji se bave ovom oblašću te predstavnici svih svjetskih organizacija za zaštitu slobode medija. Media plan Institut, zahvaljujući pomoći francuske vlade, predstavljala je mr. Marija Putica, predavač na katedri za Internet u Školi novinarstva Media plana. Sudionici samita su se založili za liberalizaciju i popularisanje novih medija, pri čemu se prvenstveno misli na Internet, te potpunu slobodu protoka informacija na Internetu.

Posebna pozornost je posvećena zahtjevima pojedinih vlada i institucija za kontrolom Interneta. Naglašeno je da sve ponuđeno na Internetu ljudi ne moraju prihvatiti, ali da je nepoželjno cenzurisanje, jer bi takva praksa postala limitirajući faktor i pri promociji naprednih ideja. Novi mediji moraju biti novo područje slobode, rečeno je na konferenciji, te istaknuto da Internet žele kontrolirati isti ljudi koji kontroliraju tradicionalne medije. Posebno je upozoreno da će se pojedinci zalagati za cenzuru pravdajući to borbom protiv nasilja, rasne

mrznje itd. Međutim, kako je rečeno, riječ je o “Demaklovu maču”, odnosno opravdanju koje bi totalitarni režimi iskoristili za gušenje slobode medija. Zaključeno je da je sloboda Interneta realna prijetnja autoritarnim vladarima, kako je rečeno, od Singapura do Srbije, koji žele kontrolirati sve. Većina govornika je insistirala na tome da se u istinskim europskim demokracijama osjeća srdžba prema reguliranju na Internetu, dok se za reguliranje zalažu upravo totalitarni režimi. Međutim, bio je i jedan broj onih koji su tvrdili da puritanski zahtjevi za zabranu pornografije i drugih nedoličnosti na Internetu, koji uglavnom dolaze sa Zapada, su upravo zahtjevi za cenzurom i regulacijom.

Na kraju, generalni zaključak je bio da Internet ne treba specijalnu legislativu, ali je naglašeno da treba sankcionirati: kriminal, zavjeru, prijevarne oglase, povredu autorskih prava, poticanje nasilja, svodničku pornografiju i druge neprihvatljive sadržaje koji su na Internetu, a koje sve države ionako gone po službenoj dužnosti. Nužno je stoga donijeti posebne zakone protiv samo takvih kriminalnih pojava na Internetu i uskladiti ih u svim zemljama.

Istaknuta je i važnost međunarodne politike koja unapređenjem suradnje omogućava promotivni pristup novim medijima. Zaključeno je da će slobodan protok ideja i tehnologija premostiti graničnu crtu Sjevera i Juga te omogućiti slobodan razvoj svakog društva.

Po pitanju novih servisa je izraženo zadovoljstvo zbog ovog održavanja samita, jer se održava u vrijeme UNESCO-ve inicijative za globalnim razvojem informacijske znanosti. Sve industrijalizirane zemlje shvatile su važnost informacijskih putova i multimedije za nacionalni i međunarodni razvoj. Jer, Internet je određen kao univerzalni promatrač, prototip tehnologije koja preslikava sve vidove ljudskog življenja, te pruža ogromne nove mogućnosti za obrazovanjem, intelektualnim kooperiranjem, demokratizacijom i kulturnim promjenama. Stoga je neujednačen svjetski pristup Internetu označen kao smetnja demokraciji i razvoju. Dok industrijalizirane zemlje imaju uspješnu nacionalnu informacijsku kičmu, brojne druge zemlje trpe u neinformiranosti i neznanju. U tim zemljama je politika određena za glavnog krivca u pogledu slabog razvoja novih medija, jer je ograničen univerzalan pristup i uporaba Interneta.

(M.P.)

V i j e s t i

SOROS nastavlja podržavati BBC školu

Soros fondacija će nastaviti da podupire projekat BBC škole za obuku novinara sa prostora BiH. Ova škola radi od 1996. godine i iza sebe ima već deset generacija mladih žurnalista sa diplomom ove kuće.

“Soros i njegova fondacija i dalje ostaju na prostoru BiH, ali će sredstva koja su se do sada izdvajala za projekat BBC škole biti manja. Škola će na dosadašnjim principima djelovati najmanje još tri godine nakon čega se nadamo da ćemo moći opstati samostalno” – rekao nam je glavni i odgovorni urednik Media Centra Boro Kontić, dodajući da su glasine o potpunom prestanku finansiranja škole netačne, te da je Soros veoma ponosan na projekat BBC škole koja predstavlja fundamentalnu pomoć medijima u BiH..

Prema njegovim riječima ambicija ove organizacije je da se u slijedeće tri godine transformiše u jedan trening centar koji bi bio inkorporiran u medijski i obrazovni sistem BiH, pomažući kako novinskim kućama, tako i univerzitetu. Tako će početkom 2000. godine šest eminentnih bosanskohercegovačkih novinara otputovati na obuku u London kako bi škola

imala sopstvene, lokalne trenere. Do tada, dva novinara iz Londona nastaviće sa radom kao predavači u ovoj školi.

“Naši planovi su da se okrenemo i susjednim regionima, a školu već pohađa nekoliko studenata iz Crne Gore i Srbije. Postoje brojne inicijative iz regiona za saradnju sa BBC školom, a mi smo posebno zainteresovani za nove privatne škole koje se tamo otvaraju” – priča Kontić, dodajući da će škola od slijedeće generacije, koja kreće 24. januara, biti u većoj mjeri otvorena prema novinarima iz regiona koji će moći da konkurišu za jedno od 20 studentskih mjesta koliko ova škola ima.

Pet godina Udruženja novinara veterana BiH

U organizaciji Udruženja novinara veterana BiH 3. decembra održana je svečanost obilježavanja pet godina od osnivanja ove organizacije. Izložba radova novinara veterana nastalih u periodu od 1994.-1999. godine po prvi put je na jednom mjestu skupila radove stvarane u ratu i kratkom poratnom vremenu. Knjige, karikature, likovna djela i časopisi bili su dio ove izložbe koja je trajala samo jedan dan.

Ovom prilikom predstavljena je i knjiga “Perom protiv zla” sa odabranim priložima novinara članova organizacije objavljenim u periodičnim publikacijama, dnevnim listovima i programima RTV. Knjiga je štampana povodom 50 godišnjice novinarske organizacije u BiH.

Protest protiv otpuštanja novinara sa radija FERN

Savez novinara BiH uputio je protest Upravnom odboru Radija FERN i direktoru IMC-a zbog otpuštanja Save Trifunovića, Dževdeta Tuzlića i Emine Topić, kako se kaže, bez ikakvog obrazloženja.

Savez novinara zahtjeva da se preispita pravni status Radija FERN, zakonsko zapošljavanje radnika, sindikalna zaštita i gašenje profesionalnih i ljudskih prava i sloboda. U Savezu novinara smatraju da u FERN-u ova dostignuća nisu na zavidnoj visini.

U rukovodećoj garnituri Radija FERN smatraju da su optužbe neutemeljene i da su ovi radnici otpušteni zato što nisu ispunjavali svoje obaveze ili što je prestala potreba za radnicima njihovog profila.

Otpušteni radnici tvrde da nisu imali potpisane ugovore koji bi regulisali njihova prava i obaveze u ovoj kući.

FERN je radio mreža, osnovana i finansirana od strane međunarodne zajednice, koja preko niza predajnika pokriva signalom oba bh entiteta.

Poziv na solidarnost

Forum građana Tuzle organizovao je 4. decembra zapaženo savjetovanje novinara o medijima i slobodi govora. Nakon toga izdato je zajedničko saopštenje koje glasi:

“Novinari u BiH su nezadovoljni stanjem medijskih sloboda i odlučni su da se tome suprotstave. Od nosilaca javnih funkcija se zahtijeva da u skladu sa demokratskim standardima osiguraju pristup relevantnim informacijama medijima i javnosti. Zalažemo se da postojeće strukture vlasti ne vrše uticaj na medije, nego da u skladu sa svojim ustavnim i zakonskim ovlastima pomognu medijima da ostvare svoju funkciju kao jednu od najvažnijih poluga u procesu demokratizacije. Suprotstavljamo se nacionalnim podjelama medijskih prostora i protežiranju pojedinih medija, kako u pristupu informacijama, tako i u finansijskom pogledu, jer na taj način ostvaruju

dominantan uticaj na medije. Pozivamo novinarska udruženja u BiH da ispolje veći stepen profesionalne solidarnosti, posebno na planu zaštite sigurnosti i medijskih sloboda, te da s obzirom na usvojeni Kodeks ubrzaju rad na formiranju vijeća časti. Pozivamo zakonodavne vlasti u BiH, kao i predstavnike međunarodne zajednice, da hitno donesu zakon o medijima, koji bi sadržavao standarde i principe primjerene razvijenim demokratijama”.

Škola Media Plana – konkurs u februaru

Upravni odbor Media plana donio je odluku da u 2000-oj godini Škola novinarstva Media plana dobije regionalni karakter. To znači da će se u treću generaciju, u oktobru iduće godine, moći upisati i zainteresovani kandidati iz cijelog regiona Jugoistočne Evrope.

Ovaj put konkurs za treću generaciju studenata biće otvoren već u februaru 2000-te godine, kako bi bilo dovoljno vremena da studenti i Škola osiguraju stipendije za boravak u Sarajevu.

Škola traje deset mjeseci, a svaku generaciju čine 22 polaznika. Nastavu izvode domaći nastavnici i profesori Visoke škole novinarstva iz Lila.

Iduće godine – Internet časopis o medijima

Novosti o medijima navršavaju drugu godinu izlaženja. Sa izlaskom ovog dvobroja objavili smo 48 izdanja, koje su naši čitaoci dobijali elektronskom poštom i u tvrdoj kopiji, a sažetak su mogli pročitati i na našim internet stranicama. Zahvaljujemo se Fondu za otvoreno društvo BiH i Westminster fondaciji London koji su pomogli da ovaj servis besplatno primaju domaći mediji.

Redakcija SAFAX i Media plan Institut se intenzivno spremaju da iduće godine pokrenu novo izdanje, *Žurnal o medijima*, koji će obrađivati medijsku situaciju u zemljama Jugoistočne Evrope i u kontekstu širih evropskih i svjetskih iskustava i trendova. Ovaj servis iskoristiće sve prednosti Interneta kao novog medija. Do tada, mi ćemo nastaviti izdavanje *Novosti o medijima* po sadašnjem konceptu, ali će njegova distribucija biti isključivo elektronskom poštom. Cijena pretplate za inostrane korisnike na engleskom i bosanskom/hrvatskom/srpskom ostaje ista, dok će domaćim medijima biti dostavljen prijedlog o saradnji na izdavanju i korišćenju ovog servisa.

* * * * *

Naredni broj *Novosti* izići će 10. januara 2000. godine.

Ako vas neko ometa u profesionalnom novinarskom radu javite se na SOS telefon – 078 (058) 213 442 Media Plan Banja Luka

Na pragu novog vijeka

← SLUŠAJTE SVOJIM UŠIMA! ← GLEDAJTE SVOJIM OČIMA! ← MISLITE SVOJOM GLAVOM!

Savjet Media plan Instituta: Prof. dr. Muhamed Nuhčić, Hamza Bakšić (Sarajevo); Perica Vučinić (Banja Luka); mr. Lenart Šetine (Ljubljana); prof. dr. Mario Plenković (Zagreb); mr. Louis de la Ronciere (Paris); mr. Aleksandar Todorović (Montreux); prof. dr. Slavo Kukić (Mostar); prof. dr. Miroljub Radojković (Beograd).